

Zelfregulerend leren

Effectiever leren met
leerstrategieën

Pieterneel Dijkstra

Boom

Voorwoord

Nederland behoort tot de top 8 van de meest concurrerende kenniseconomieën ter wereld. Om die positie vast te houden, moet de kwaliteit van het onderwijs goed zijn: er moet voldoende worden geïnvesteerd in kennis- en talentontwikkeling. Een 'zesjescultuur' volstaat niet langer en de schoolprestaties moeten omhoog, aldus het huidige kabinet en een reeks van kabinetten die daaraan voorafging. Al in 2007 publiceerde de Onderwijsraad *Presteren naar vermogen*, een advies om scholen en docenten te stimuleren het beste uit iedere leerling te halen.¹ De Onderwijsraad stelt dat het ontdekken en stimuleren van talenten een taak van het onderwijs is. Dit geldt niet alleen in het geval van intelligente en goed presterende leerlingen, maar ook in het geval van leerlingen die gemiddeld of zwak presteren. Met de Wet passend onderwijs, die in 2014 van kracht werd, werd dit streven nog eens onderstreept. Leerlingen hebben recht op onderwijs dat bij hen past en dat hun individuele capaciteiten laat opbloeien.

Docenten en scholen hebben het echter vaak druk en kampen met beperkte middelen. Hoe kun je als docent dan toch invulling geven aan het ideaal van presteren naar vermogen?

In dit boek worden leerstrategieën aangedragen als een krachtig middel om dat ideaal vorm te geven. Door het aanleren, trainen en stimuleren van leerstrategieën kun je bijna alle leerlingen helpen het beste uit zichzelf te halen, of ze nu goed, gemiddeld of zwak presteren. Ook hoogbegaafde leerlingen hebben er baat bij. Een

adequate inzet van leerstrategieën helpt leerlingen bovendien zelf-regulerend leren. Leerstrategieën dragen daarmee bij aan het vermogen van leerlingen om sturing te geven aan hun eigen leerproces en zichzelf hiervoor te motiveren. Dit boek is dan ook bedoeld voor docenten, mentoren, remedial teachers, intern begeleiders, schooldirecteuren en onderwijsassistenten die werkzaam zijn in de bovenbouw van het basisonderwijs of in het voortgezet onderwijs.

Aan de basis van dit boek ligt wetenschappelijk onderzoek van het Groninger Instituut voor Onderzoek van Onderwijs (GION), dat verbonden is aan de Rijksuniversiteit Groningen. Onderzoekers Hester de Boer, Anouk Donker-Bergstra, Greetje van der Werf, Charlotte Dignath-van Ewijk en Danny Kostons hebben in kaart gebracht welke leerstrategieën er nu werkelijk toe doen als het gaat om schoolprestaties. Zij identificeerden en onderzochten de veertien leerstrategieën die hier zijn uitgewerkt. Ik ben hun dan ook veel dank verschuldigd.² Ook de in dit boek beschreven adviezen en tips om invulling te geven aan de leerstrategieën zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Het vormt dan ook een gedegen handleiding die je kan helpen om invulling te geven aan het ideaal 'presteren naar vermogen'.

Combinatie met trainingskaarten en poster

Bij dit boek zijn twee producten ontwikkeld die de docent verder ondersteunen bij het inzetten van leerstrategieën in het onderwijs, namelijk de Poster Zelfregulerend leren (9789024419593) en Trainingskaarten Zelfregulerend leren met effectieve leerstrategieën (9789089539670).

Bij de vijfde druk

De vijfde druk is inhoudelijk gelijk aan de vorige druk, op de titelwijziging na.

Inhoud

Inleiding	13
Wat zijn leerstrategieën?	14
Welke leerstrategieën zijn er?	15
Voor wie zijn leerstrategieën geschikt?	19
Zwakke leerlingen	19
Gemiddelde leerlingen	20
Goed presterende en hoogbegaafde leerlingen	21
Wat is de rol van de docent?	23
De docent als coach	23
De docent als rolmodel	25
De docent als creator	27
Hoe kan ik dit boek gebruiken?	27
Deel I Metacognitieve kennis	29
1 Overzien	33
Tips	34
1 Strategie-instructie	34
2 Vertellen over leren	36
3 Metacognitieve vragen stellen	37
4 De rollen omdraaien	38
5 Motiveren om metacognitieve kennis te gebruiken	38
6 Faalangst tegengaan	39

2	Jezelf kennen	41
	Tips	43
	1 Inzicht in het eigen denken	43
	2 Hardop nadenken	45
	3 Verwachtingen toetsen aan de realiteit	45
	4 Feedback geven	45
	5 Een leerlingprofiel gebruiken	46
	6 Een portfolio gebruiken	48
Deel II Metacognitieve vaardigheden		49
3	Vooruitkijken	51
	Tips	52
	1 Een stappenplan maken	52
	2 Concrete leerdoelen formuleren	53
	3 Prioriteiten stellen	56
	4 Planningsinstrument gebruiken	57
4	Bijhouden	61
	Tips	62
	1 Vragen stellen en prompts	62
	2 Een logboek bijhouden	64
	3 Helpen bij uitstelgedrag	65
5	Terugkijken	69
	Tips	70
	1 Vragen leren stellen	70
	2 Schaalvragen gebruiken	71
	3 Zelfcorrectie	72

Deel III Cognitieve vaardigheden	73
6 Herhalen	75
Tips	76
1 Onderstrepen	76
2 Herhaling spreiden	76
3 De volgorde afwisselen	76
4 Een definitie toevoegen	77
7 Verdiepen	79
Tips	81
1 Herhalen met beelden	81
2 Samenvatten	82
3 Voorbeelden bedenken	82
4 Een kapstok gebruiken	84
5 Verbanden leggen met eerder behandelde stof	85
6 Inhoudelijke vragen stellen	85
7 Stelling nemen	86
8 Een muur- of knipselkrant maken	87
8 Structureren	89
Tips	90
1 Samenvatten	90
2 Ideeën in kaart brengen	90
3 Presenteren met PowerPoint of Prezi	91
4 Leerdoelen formuleren	92
5 Grafische weergaven gebruiken	92
Deel IV Organiseervaardigheden	95
9 Jezelf organiseren	97
Tips	98
1 Het innerlijke gas- en rempedaal leren vinden	98
2 Waarschuwen voor cafeïne	99

3	Een innerlijk gevoel van controle gaan ervaren	100
4	Zelfbeheersing trainen	101
5	Belonen en straffen	102
6	Stilstaan bij opluchting	104
7	Implementatie-intenties leren formuleren	104
10	Omgeving organiseren	107
	Tips	108
1	Informatie leren zoeken	108
2	Passieve leerlingen activeren	109
3	De huiswerkomgeving in kaart brengen	110
11	Anderen organiseren	113
	Tips	114
1	Sociale vaardigheden aanleren	114
2	Zelfvertrouwen opdoen	116
3	Prosociaal gedrag stimuleren	118
Deel V	Motivatie	121
12	Jezelf vertrouwen	125
	Tips	126
1	Letten op wat goed gaat	126
2	Uitdagende taken aanbieden	127
3	Verantwoordelijkheid leren nemen voor succes	129
4	Feedback geven en zoeken	129
5	Inzet centraal stellen	130
6	De mogelijkheid tot hulp bieden	131
13	Het nut zien	133
	Tips	134
1	Stilstaan bij het nut	134
2	Betekenis aanreiken	135
3	De toekomst dichterbij brengen	136

4	Devaluatie tegengaan	138
5	Cognitieve dissonantie benutten	139
14	Jezelf motiveren	141
	Tips	144
1	Bewust maken van wat wél leuk is	144
2	Competitie constructief maken	145
3	Sociale vergelijkingen in goede banen leiden	147
4	De aandacht op de eigen vooruitgang richten	149
5	Aandacht besteden aan individualiteit	151
	Ten slotte – Invloed van de omgeving	153
	Het verkeerde voorbeeld	154
	Loyaliteiten respecteren	157
	Noten	161
	Literatuur	165
	Bijlage: Invulplaatjes	173

Inleiding

Leren betekent dat mensen zich nieuwe kennis, inzichten en/of vaardigheden eigen maken. Een deel van dit leren verloopt automatisch en onbewust. Denk aan een kind dat als vanzelf lijkt te leren praten. Het praten komt echter alleen tot stand als het kind zich in een voldoende stimulerende omgeving bevindt (een omgeving waarin anderen ook praten) en als zijn hersenen er 'klaar' voor zijn.

Ook op school kan het lijken alsof leerlingen 'als vanzelf' leren. Alleen bij leerlingen die slecht presteren, valt op dat leren lang niet altijd vanzelf gaat. Dit geldt echter ook voor de leerlingen die wél voldoende halen: zij kunnen wellicht veel beter. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat veel leerlingen onderpresteren, zowel in het basis- als in het voortgezet onderwijs.

Dat het leren vaak niet optimaal verloopt, is niet zo vreemd. Om optimaal te kunnen leren, moet je eerst weten hoe dat moet. Het gaat daarbij niet alleen om het intellectuele aspect van het leren – welke stappen je bijvoorbeeld moet nemen om een rekensom op te lossen –, maar ook om het motivationele aspect. Dat wil zeggen, leerlingen moeten ook leren hoe ze zichzelf aan het werk kunnen zetten en zichzelf kunnen stimuleren om door te gaan en vol te houden – ook als het leren even tegenzit. Zeker in het secundair onderwijs is dat nogal eens een probleem. Hoe je het best kunt leren, leren leerlingen voor een deel op school. Daarnaast bieden ouders een leidraad: ook zij kunnen hun kind helpen bij het leren. Maar vaak worden leerlingen aan hun lot overgelaten als het gaat om

het 'hoe' van leren: ze moeten grotendeels zelf uitzoeken hoe ze moeten en kunnen leren. De ene leerling zal dit beter lukken dan de ander. Het gevolg: leerlingen leren wel, maar vaak niet optimaal.

Wat zijn leerstrategieën?

Leerstrategieën zijn concrete manieren van leren die leerlingen bewust kunnen inzetten om het leren zo soepel mogelijk te laten verlopen – ze leren daardoor 'hoe' ze moeten en kunnen leren. Deze strategieën helpen leerlingen zelfstandig te leren, nu en in de toekomst, en het beste uit zichzelf te halen. Uit vele onderzoeken blijkt dat leerlingen aanzienlijk beter presteren als ze leerstrategieën inzetten in hun leerproces.³ Met name prestaties op het vlak van schrijven, rekenen, begrijpend lezen, wiskunde en natuurvakken (zoals biologie) verbeteren als leerlingen optimaal gebruikmaken van leerstrategieën.

Studievaardigheden of leerstrategieën?

Verwar leerstrategieën niet met studievaardigheden, die leerlingen vaak automatisch of onbewust uitvoeren. Studievaardigheden zijn bijvoorbeeld een kaart leren lezen of iets opzoeken op internet. In het begin kost dat wel moeite, maar naarmate leerlingen het vaker doen, gaat het steeds meer vanzelf. Leerstrategieën zet een leerling daarentegen actief en bewust in. Denk bijvoorbeeld aan het plannen van een opdracht, het terugkijken op fouten en het verbinden van zelfbedachte voorbeelden aan de leerstof. Dat vereist allemaal een actieve, bewuste inspanning. Elke keer weer moet de leerling een afweging maken: wat ga ik doen? Welke leerstrategie kan ik nu het best inzetten?

Het aanleren van leerstrategieën leidt niet alleen tot betere schoolprestaties, maar heeft *nóg* een groot voordeel. De tijd dat mensen hun leven lang dezelfde baan hadden, is voorbij. Mensen veranderen tegenwoordig geregeld van werkgever, baan en functie. Ze laten zich voortdurend bijscholen en soms zelfs omscholen. De snelle sociale, maatschappelijke en technologische ontwikkelingen dwingen mensen ertoe om zich te verdiepen in nieuwe kennis en vaardigheden. Leren doen mensen tegenwoordig dan ook een leven lang en niet alleen maar tussen hun zesde en twintigste levensjaar. Volwassenen zullen daarbij vaak zelfstandig en soms zonder of met maar weinig begeleiding aan de slag moeten met lesmateriaal, bijvoorbeeld thuis of op de werkplek. Dit vereist *zelfregulerend* lerend vermogen, dat wil zeggen het vermogen om het eigen leren in goede banen te leiden, te beoordelen en zo nodig bij te sturen. Het is dan ook belangrijk dat het onderwijs leerlingen hierop voorbereidt.

Wie leerstrategieën goed beheerst, kan automatisch zelfstandig leren. Leerstrategieën stellen de leerling, of hij nu acht is of tachtig, immers in staat het eigen leerproces te sturen en de eigen motivatie om te leren op peil te houden.

Welke leerstrategieën zijn er?

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat er veertien leerstrategieën zijn die leerlingen kunnen inzetten om hun leren in goede banen te leiden (de belangrijkste strategieën zijn *gecursiveerd*).⁴ Deze leerstrategieën kunnen worden onderverdeeld in vijf clusters.

Populaire naam	Wetenschappelijke naam	Omschrijving
Leerstrategieën die een beroep doen op metacognitieve kennis		
<i>Overzien</i>	<i>Inzet van algemene metacognitieve kennis</i>	<i>Het inzetten van kennis over leren en hoe je dat het best kunt doen. Het houdt in dat je weet welke leerstrategieën je tot je beschikking hebt om een leertaak uit te voeren en wanneer het verstandig is om deze in te zetten. Je gebruikt die kennis tijdens het leren.</i>
<i>Jezelf kennen</i>	<i>Inzet van persoonlijke metacognitieve kennis</i>	<i>Het inzetten van kennis die je over jezelf hebt als het gaat om leren. Je hebt inzicht in je zwakke en sterke punten met betrekking tot school en weet hoe jij het best leert. Je zet deze kennis optimaal in tijdens het leren.</i>
Leerstrategieën die een beroep doen op metacognitieve vaardigheden		
<i>Vooruitkijken</i>	<i>Plannen en voorspellen</i>	<i>Het plannen van leerwerk in termen van taken, tijd en prioriteiten.</i>
<i>Bijhouden</i>	<i>Monitoren en controleren</i>	<i>Het nagaan en bijhouden van de voortgang in het leren tijdens een leertaak (zowel in termen van resultaten als in termen van concentratie en inzet).</i>
<i>Terugkijken</i>	<i>Evalueren</i>	<i>Het terugkijken op de leertaak en het leerproces en daaruit een conclusie of les trekken.</i>
Leerstrategieën die een beroep doen op cognitieve vaardigheden		
<i>Herhalen</i>	<i>Herhalen</i>	<i>Het letterlijk herhalen van de leerstof.</i>
<i>Verdiepen</i>	<i>Dieper verwerken</i>	<i>Actief iets doen met de leerstof en erover nadenken.</i>
<i>Structureren</i>	<i>Organiseren</i>	<i>Het inperken en organiseren van informatie en leerstof in de vorm van geschreven tekst of visuele weergaven.</i>

Populaire naam	Wetenschappelijke naam	Omschrijving
Leerstrategieën die een beroep doen op organisatievaardigheden		
Jezelf organiseren	Zelfmanagement	Het in goede banen leiden van de eigen inspanningen ten behoeve van het leren.
Omgeving organiseren	Omgeving managen	Het creëren van een leeromgeving waarin optimaal geleerd kan worden.
Anderen organiseren	Anderen managen	Het beïnvloeden van anderen zodat je van hen krijgt wat je nodig hebt om goed te kunnen leren.
Leerstrategieën die een beroep doen op de motivatie		
Jezelf vertrouwen	Zelfeffectiviteit	Het hebben of verkrijgen van vertrouwen in het eigen kunnen om een leertaak tot een succes te brengen en dat zelfvertrouwen gebruiken om jezelf te motiveren.
<i>Het nut zien</i>	<i>Taakwaarde</i>	<i>Het verkrijgen van inzicht in de waarde van leerstof of een leertaak en dat gebruiken om jezelf te motiveren.</i>
Jezelf motiveren	Doeloriëntatie	Het aanboren van de eigen (intrinsieke) motivatie voor leren en deze inzetten tijdens het leren.

Vaak komen in het onderwijs alleen de leerstrategieën Vooruitkijken en Bijhouden aan bod. Aan leerstrategieën wordt bovendien vaak niet zozeer expliciet, maar meer impliciet aandacht besteed, als het ware tussen de bedrijven door. Dat kan vaak een stuk doelgerichter en duidelijker. Het is dan ook sterk aan te raden om in het curriculum voldoende aandacht te besteden aan leerstrategieën. Dat kan op verschillende manieren:

- Leerlingen expliciet trainen in het gebruik van een of meerdere leerstrategieën: dat wil zeggen dat je als docent uitlegt wat de betreffende leerstrategie inhoudt en hoe en wanneer de leerling deze kan inzetten. Dit wordt ook wel 'strategie-instructie' genoemd. Strategie-instructie is vooral van belang op momen-

ten die 'ertoe doen'. Zo kun je ter voorbereiding op een toets of een proefwerk- of examenperiode een strategie-instructie geven voor een bepaald vak of een bepaalde vaardigheid.

- *Tools* inzetten die leerlingen stimuleren om bepaalde leerstrategieën in te zetten: dit doe je idealiter door de hele schoolperiode heen, zodat het algehele functioneren van leerling, klas en school omhoog wordt getild.

Het gebruik van leerstrategieën stimuleren doe je bijvoorbeeld door zelf het goede voorbeeld te geven.⁵ Anders dan nu vaak gebeurt, is het echter aan te raden om dit doelgericht en bewust te doen. Als docent neem je weloverwogen bepaalde technieken of opdrachten op in het lesprogramma die de leerlingen helpen een leerstrategie verder te ontwikkelen en beter in te zetten.

Idealiter besteed je aandacht aan alle veertien leerstrategieën. Maar tijd en geld zijn vaak beperkt en dit kan je dwingen om keuzes te maken. In zo'n geval kun je het best in ieder geval de cursieve leerstrategieën op de vorige bladzijde aan bod laten komen: Overzien, Vooruitkijken, Herhalen en Het nut zien. Dit zijn namelijk de belangrijkste strategieën voor de schoolprestaties van leerlingen.⁶

Daarnaast speelt natuurlijk ook het soort leerlingen een rol en zal gekeken moeten worden naar de persoonlijke eigenschappen van iedere individuele leerling. Zo is bij verlegen leerlingen meer aandacht nodig voor de leerstrategieën Omgeving organiseren en Anderen organiseren. En voor leerlingen die weinig gemotiveerd zijn, is het nuttig te leren hoe ze de leerstrategieën Jezelf organiseren en Het nut zien beter kunnen inzetten. Ik wil je daarom graag uitnodigen om zelf een inschatting te maken. Wat zijn, naast de cursieve leerstrategieën, voor jouw leerlingen nog meer belangrijke leerstrategieën?

Voor wie zijn leerstrategieën geschikt?

Het inzetten van leerstrategieën is van belang voor vrijwel alle leerlingen in het basis- en het voortgezet onderwijs. Ik licht dit toe aan de hand van een indeling in drie groepen: zwakke leerlingen, gemiddelde leerlingen en goed presterende en hoogbegaafde leerlingen.

Zwakke leerlingen

De prestaties verbeteren van leerlingen die lage cijfers halen, voorkomt dat ze blijven zitten of extra uitleg nodig hebben en zorgt dat ze met meer plezier naar school gaan en huiswerk maken. Vaak is juist bij leerlingen die zwak presteren veel winst te behalen. Het blijkt nogal eens dat deze kinderen 'verkeerd' leren, dat zij de stof niet op de juiste manier aanpakken en verwerken. Ze hanteren een eenzijdige of inefficiënte manier van leren en weten niet goed hoe ze het leerwerk moeten aanpakken. Dat is hun niet goed uitgelegd of 'het kwartje' is niet gevallen. Pas na een duidelijke uitleg en de nodige oefening weet je als docent waar het 'prestatieplafond' van de leerling ligt, het maximale niveau van presteren dat hij zou kunnen behalen onder optimale omstandigheden en met een optimale inzet.

Aan zwakke leerprestaties kan (maar hoeft niet) een gedragsprobleem ten grondslag liggen, zoals ADHD, of een leerstoornis, zoals dyslexie. Daardoor kan een kind zich bijvoorbeeld slecht concentreren of heeft het moeite met het taalbegrip. Met name bij leerlingen met ADHD speelt ook mee dat ze vaak weinig moeite doen om stof tot zich te nemen.⁷ Dat is niet omdat ze lui zijn. Moeite om zich te concentreren kan ertoe leiden dat deze leerlingen het snel opgeven. Ook kunnen negatieve ervaringen met het leren leiden tot een gevoel van machteloosheid ('Het lukt toch niet'), waardoor deze kinderen het niet echt meer proberen. De negatieve ervaringen hebben hen moedeloos gemaakt en hun zelfvertrouwen ondermijnd.

Door hun natuurlijke beperkingen zijn dit soort leerlingen, nog

meer dan andere leerlingen, gebaat bij kennis van leerstrategieën. Kunnen kiezen uit meerdere manieren van leren maakt het mogelijk om eventuele gebreken in leren makkelijker op te vangen of zelfs te compenseren. Kortom, een uitgebreider en beter inzetbaar repertoire van strategieën maakt deze leerlingen flexibeler: lukt het linksom niet, dan rechtsom wel. Training in leerstrategieën en hoe je die het best kunt inzetten leidt weer tot succeservaringen: leerlingen leren hoe je het best kunt leren en zien dat terug in hun prestaties. Het mooie is dat het nooit te laat is om dit te trainen: ook de prestaties van leerlingen met ADHD of leerproblemen in het voortgezet of hoger onderwijs verbeteren als deze leerlingen getraind worden om leerstrategieën beter in te zetten.⁸

Gemiddelde leerlingen

Kinderen die voldoende presteren op school zonder uit te blinken vallen vaak weinig op in de klas. Ze pakken immers de leerstof goed genoeg op en stellen docent en ouders voor weinig problemen. Dat wil echter niet zeggen dat er niet méér zit in een leerling die middelmatig presteert. Vaak is dat namelijk wel het geval. Zowel in het basis- als in het voortgezet onderwijs zitten vaak veel onderpresteerders. Uit onderzoek onder duizenden basisschoolleerlingen blijkt dat zo'n 15-20 procent van de leerlingen onderpresteert: ze presteren lager op het gebied van rekenen en/of taal dan op basis van hun IQ mag worden verwacht.⁹

In de middenmoot zitten dus een heleboel leerlingen die veel beter zouden kunnen. Dat ze dat niet doen, kan verschillende oorzaken hebben. Leerlingen komen bijvoorbeeld uit een sociaaleconomisch milieu waar weinig waarde wordt gehecht aan studieresultaten, werken slordig of zijn weinig gemotiveerd. Ook bij deze leerlingen kunnen leerstrategieën helpen om het prestatieplafond te benaderen. Met behulp van leerstrategieën leert een leerling bijvoorbeeld het nut van bepaalde vakken en schoolprestaties ontdekken, netter en systematischer werken en de eigen motivatie aanboren. Uit onderzoek blijkt dat het op de juiste manier hanteren van leerstrategieën een belangrijk, zo niet het belangrijkste verschil

kan maken: het verandert de onderpresteerder in een leerling die presteert naar vermogen.¹⁰ Een belangrijk verschil tussen onderpresteerders en leerlingen die naar vermogen presteren is namelijk dat de eerste groep niet op de juiste wijze gebruikmaakt van leerstrategieën en de laatste groep wel.¹¹

Van de onderpresterende, gemiddelde leerling een bovengemiddelde of zelfs excellente leerling maken past in de visie dat onderwijs het beste hoort te halen uit *iedere* leerling. Gemiddeld presterende leerlingen blijken echter dikwijls aan hun lot te worden overgelaten. Daar waar zwakke en hoogbegaafde leerlingen in het onderwijs voor problemen kunnen zorgen, doet de gemiddelde leerling dit zelden. Vanuit de visie van het presteren naar vermogen is hem aan zijn lot overlaten echter een gemiste kans.

Goed presterende en hoogbegaafde leerlingen

Leerlingen die goed presteren op school lijken weinig hulp nodig te hebben, maar ook zij kunnen baat hebben bij meer inzicht in het gebruik van leerstrategieën. Het is mogelijk dat hun prestaties nog beter worden: er zat nog meer in dan ze lieten zien. Het is ook mogelijk dat de winst voor hen niet zozeer zit in betere prestaties in termen van rapportcijfers, maar in meer plezier in het leren of in tijdswinst. Het leren kost dan (nog) minder moeite en wordt leuker gevonden.

Het is hierbij van belang een onderscheid te maken tussen goed presterende en hoogbegaafde leerlingen. Van hoogbegaafdheid wordt gesproken als een leerling op een betrouwbare en valide intelligentietest een IQ-score van 130 of hoger haalt. Een hoog IQ staat niet per se gelijk aan goede schoolresultaten. Hoogbegaafde leerlingen hebben weliswaar *de potentie* om goed te presteren, maar doen dat lang niet altijd. Zo is in het derde schooljaar van het voortgezet onderwijs 12 procent van de leerlingen met zo'n hoog IQ niet meer terug te vinden in het vwo. Ze zijn naar de havo of het vmbo afgestroomd en daarmee 'onzichtbaarder' geworden als leerlingen met veel potentie. Van de leerlingen die in groep 8 de hoogste eindtoetsscores behaalden, lukt het een derde uiteindelijk